

Poleg omenjenih je še več diskutantov podalo svoje prispevke o razširjanju marksizma po posameznih državah in njegove posebnosti. Ta zapis bi preveč narasel, če bi hoteli podati vse te misli. Vsi, ki se posebno zanimajo za zgodovino, pa bodo lahko vse referate in diskusijo našli v tiskani publikaciji, ki jo vsako leto pripravi linska konferenca.

Janko Prunk

MEDNARODNA ZNANSTVENA KONFERENCA V NEUDOERFLU PRI WIENER NEUSTADTU OD 17. – 19. 4. 1974 OB 100 LETNICI NEUDOERFLSKEGA KONGRESA

Društvo Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung, ki priredi vsako leto konferenco v Linzu, je ob stoletnici kongresa v Neudoerflu, 5. – 6. aprila 1874, priredilo znanstveno konferenco, na kateri naj bi zgodovinarji Avstrije in nasledstvenih držav nekdanje monarhije razpravljali o pomenu tega kongresa in problematiki tedanjega delavskega gibanja. Konference se je udeležilo okrog 40 znanstvenikov iz Avstrije, ZR Nemčije, Poljske, Romunije ter dva zastopnika Jugoslavije. Čehi so poslali referate, vendar so v zadnjem hipu odpovedali prihod, prav tako ni bilo Madžarov, ki niso poslali niti referatov. Kot se je poluradno zvedelo, veljajo v teh državah in predvsem v SZ linske konference za preveč desno usmerjene, za odklon od pravega marksizma. Seveda se s tem mnenjem ne moremo strinjati, saj so linske konference postale že mednarodno znane po svoji strpnosti, odkriti izmenjavi mnenj in plodnem sodelovanju zgodovinarjev najrazličnejših usmeritev; tudi predstavniki vzhodnih držav so imeli na teh konferencah znaten delež.

Neudoerflski kongres je pri nas po krivici malo poznan, mnogo manj kot hainfeldski ali brnski, na katerem so sprejeli znani nacionalni program. Dejstvo je, da je neudoerflski kongres združil avstrijske delavce in ustanovil stranko, ki je bila prva internacionalistična, skupna organizacija delavcev v eni izmed mnogonacionalnih držav in ima zato tudi za mednarodno delavsko gibanje velik pomen. V njegovem programu je bila proklamirana pravica narodov do samoodločbe, točka programa, ki je ni vseboval noben drug program avstrijske socialne demokracije vse do zloma monarhije. Država se je hitro zavedela kako nevaren program so sprejeli delavci, in je neposredno po kongresu začela učinkovito preganjati delavske organizacije, tako da se delavsko gibanje ni moglo organizirati v skladu s sprejetim programom. Udarci so bili tako učinkoviti, da se je gibanje šele s hainfeldskim kongresom 1888/89 lahko organiziralo kot stranka. Pomen konference je visoko ocenil tudi Marx, ki je v pismu Sorgeju 4. 8. 1874 zapisal, da so v Avstriji dosegli velike uspehe v sila težavnih okoliščinah, namreč skupno delovanje nemških in slovanskih delavcev. Za takšno razumevanje si je on sam zaman prizadeval na zasedanju generalnega sveta v Londonu istega leta.

Osnovne tri referate so imeli znanstveniki iz Avstrije, in sicer je najprej E. Maerz podal pregled gospodarskega stanja, razvoj industrije v Avstriji po letu 1866, še posebej pa se je ustavil pri borznem polomu 1873 na Dunaju in krizi, ki je temu sledila. Gospodarski vzpon Avstrije se je začel neposredno po avstrijsko-pruski vojni, ki so ga še okrepila nemška investicijska vlaganja po prusko-francoski vojni. Ta razvoj je pospešil proletarizacijo rokodelcev in ostankov manufakturnih delavcev. Gospodarska konjunktura vse do srede leta 1873 je omogočila, da so delavci že dosegli nekatere

ugodnosti, kot npr. zvišanje mezd in skrajšanje delovnega časa, in to deloma s pogajanjem, deloma s štrajki. Pravzaprav je imel osrednji referat H. Steiner z naslovom Neudoerflski kongres in internacionalizem. Opozoril je, da delavske organizacije v Avstriji že od vsega začetka niso bile nikakršne sekte, temveč množične organizacije, čeprav so takšen značaj dobile šele kasneje. Delavsko gibanje je hitro dobilo svojo politično in organizatorično samostojnost, čeprav so ga skušale pridobiti razne meščanske stranke, predvsem liberalne. Pri vodilnih funkcionarjih je opazen močan vpliv marksizma, kar je posledica povezave s prvo internacionalo oziroma njeno nemško sekcijo v Ženevi. Ta vpliv je bil tudi med najbolj odločilnimi, da je v Neudoerflu prišlo do internacionalističnega principa v programu stranke. Velikonemške tendence so se namreč po pruskih zmagah okrepile zlasti med buržoazijo pa tudi med delom delavstva, kar se je odrazilo v konfliktu med Oberwinderjevo in Scheujevo strujo. Tedaj je tudi pojmovanje principa samoodločbe narodov dobilo novo obliko. Medtem ko je že resolucija avgusta 1868 na t. i. 9. dunajskem delavskem shodu govorila o samoodločbi in je bila ta mišljena še v smislu revolucionarnih tradicij leta 1848, pa je že novembra 1870 v zvezi s prusko-francosko vojno dunajsko delavstvo nastopilo proti odcepitvi Alzacije in Lorene od Francije, ker da je do nje prišlo proti volji prebivalstva, da je torej odcepitev napad na pravico do samoodločbe narodov. Ob vse večjem razmahu delavskega gibanja na Češkem, je bilo vse bolj potrebno najti skupni jezik – neudoerflski kongres je to v programu uresničil ter omogočil razvoj samostojnega gibanja na Češkem. Podrobnejši narodnostni program naj bi bil pripravljen za naslednji kongres 1875 v Marcheggju, ki pa ga je oblast prepovedala in iz vsega ni bilo nič. Kljub temu pa je neudoerflski kongres odprl nove perspektive za reševanje nacionalnega vprašanja v delavskem gibanju, vendar je razvoj vse do 1918 šel povsem v drugo smer. Ob tem je še treba dodati, da je princip pravice do samoodločbe v neudoerflskem programu ostal v našem delavskem gibanju, kot tudi v hrvaškem, povsem brez odneva, saj je bilo delavsko gibanje pri nas takrat še premalo zavedno, da bi tako kot češko dojelo pomen in dalekosežnost te zahteve. W. Goehring je govoril o političnem pomenu neudoerflskega kongresa za avstrijsko delavsko gibanje, o reagiranju oblasti in podjetnikov ter posledicah, ki so jih povzročila v delavskem gibanju preganjanja po neudoerflskemu kongresu. A. Wagner je obdelal reakcijo oblasti v Zgornji Avstriji kot posledice kongresa, delovanje delavskih društev v Linzu in Welsu ter vpliv Oberwinderjeve smeri proti kongresu v Neudoerflu. Zanimiv je bil referat K. Flannerja, ki je govoril o delavskem društvu Gleichheit iz Wiener Neustadta od ustanovitve 1866 do razpusta maja 1874. Delavsko gibanje v Wiener Neustadtu je bilo zaradi številnih tovarn primeroma zelo močno in dobro organizirano; v tem mestu je bil že l. 1870 izvoljen prvi občinski odbornik socialni demokrat v vsej monarhiji, in sicer v tretjem volilnem razredu. L. Hornik je primerjal različne avstrijske programe socialne demokracije z neudoerflskim. Tako je opozoril, da je bil npr. Hartungov program iz avgusta 1868 mnogo bolj lassallejanski in manj marksističen kot prav takrat sprejeti nuernberški nemške socialne demokracije. Neudoerflski program je močno sličen eisenaskemu, vendar je v njem že izpuščena lassallejanska zahteva, ki je še v eisenaskem, o svobodni ljudski državi. V nasprotju od Hartungovega programa, ki je za samoodločbo v mednarodnih odnosih, zahteva neudoerflski pravico do samoodločbe tudi v sami monarhiji. Opozoril je na velikonemške in nemškonacionalne tendence, ki so v avstrijskem delavskem gibanju obstajale od začetka pa do zloma monarhije in segale še v prvo republiko. Ni nevažno, da sta Hartung in Oberwinder prišla iz Nemčije, tudi Scheu je v mladih letih, čeprav kratek čas, gojil nemško idejo. Adler in Pernersdorfer sta bila, kot je znano, Schoenererjeva

sodelavca pri nemškonalnem linškem programu l. 1882. Tudi Kautsky se je 1880 zavzemal za priključitev k „socialistični Nemčiji“, kar naj bi bila rešitev nacionalnih konfliktov v monarhiji. Tudi Hitlerjev anšlus so praznovali še kot „vsenemško revolucijo“. Hornik tudi meni, da je danes zmagala Lassalova svobodna ljudska država, saj je pod modernejšimi oznakami prišla v programe večine socialdemokratskih strank kot izraz integracije socialne demokracije v kapitalistični državi. Dejal je, da je v stoletni zgodovini delavskega gibanja v Avstriji očiten boj med strujo, ki skuša integrirati delavsko gibanje v kapitalistični sistem, in med revolucionarno strujo, ki teži po odpravi kapitalističnega sistema. Prva tendenca je tudi daljšala razdiralno delo nacionalističnih sil v delavskem gibanju, zlasti na Češkem, ter preprečila ustanovitev demokratske zveze nacionalnih držav 1918 s ciljem socialistične družbene ureditve. Oblasti so si že v sedemdesetih letih prizadevale, da bi se v delavskem gibanju izoblikovala delavska aristokracija, ki bi bila v bistvu na strani državi; o tem pričajo poslanice Beusta in Plennerja. Dejansko je socialna demokracija po Hainfeldu skušala doseči na osnovi obstoječega sistema spremembo gospodarskih in političnih razmer. Od poslanih čeških referatov je V. Peša obravnaval mesto neudoerflskega kongresa v razvoju delavskega gibanja 1867–1874, ki je v bistvu povzete pregleda avstrijskega delavskega gibanja. F. Spurny je pisal o tedanjem delovanju severno moravskih in zahodno šlezjskih delavcev, medtem ko je P. Hapak obdelal odmev neudoerflskega kongresa v Bratislavi. Za naše zgodovinopisce o delavskem gibanju je zanimiv podatek, da je mariborsko delavstvo edino nastopilo proti nameravanemu izdajanju časopisa Proletarec v Bratislavi in podprilo budimpeštansko Arbeiter–Wochen–Chronik, češ da je ta časopis sprejel tudi Neudoerfl kot strankin organ. Romuna I. Iacos in R. Pali sta govorila o socialdemokratski delavski stranki Romunije in njenih povezavah z avstrijskim delavskim gibanjem, referat, ki je bil edini vstran od tematike, saj se je nanašal na poznejši čas, predvsem od 1893–1907. C. Knapič–Krhin je govorila o delavskem gibanju na Hrvaškem in Slavoniji 1873–1875, predvsem o stališčih do neudoerflskega kongresa, in to Zagrebškega obrtniškega delavskega društva ter časopisa Radnički prijatelj. Neudoerflski program je obravnavala tudi prva hrvaška socialnodemokratska brošura Dragutina Kahleja Njekoliko rječii o društvenom životu. Ideje Neudoerfla je širil med drugim znani graški agitator Pravdica, ki je bil poletii 1874 v Petrinji, takrat pa je bil, kot je znano, tudi na agitacijskem potovanju na našem Štajerskem. Podpisani sem podal referat o odmevih neudoerflskega kongresa pri Slovencih, ki je bil dobro sprejet, saj je bilo delavsko gibanje na Štajerskem doslej tudi za avstrijske historike neobdelano področje.

V Neudoerflu je bil tudi sestanek odbora za zgodovino delavskega gibanja v nekdanji monarhiji. Na sestanku smo bili povabljeni tudi inozemci. Sestanka so se udeležili domala vsi najprominentnejši historiki Avstrije z vseh univerz in drugod, ki se ukvarjajo z 19. stoletjem (Plaschka, Zoellner, Wandruszka, Maerz, Brusatti, Neck, Steiner i. dr.). Zgodovina delavskega gibanja je široko zasnovana in je predvideno sodelovanje zgodovinarjev nasledstvenih držav. Vendar konkretnega programa skupnega dela še ni, vzpostavljeno je le medsebojno obveščanje in seznanjanje z rezultati raziskovanj.

Referate konference bo prireditelj ob pomoči gradiščanske deželne vlade izdal v posebni publikaciji.

Franc Rozman